

Lui Lätt - mees, kellest me eriti ei tea

Lui Läti autoportree.

Kui Imbi Tomberg oli väike tüdruk, pani isa Lui Lätt ta peale sauna õue istuma ning maalis teda. Lapse jaoks ei olnud sessiooni ajal kuigi lõbus ühe paiga peal istuda, aga tulemus oli kaunis. Nagu on kaunid teisedki üliandeka, kuid vara lahkunud kunstniku Lui Läti teosed.

TEELE ÜPRUS

teele.yprus@ajaleht.ee

Lui Lätt sündis 20. sajandi teisel aastal Kadriinas, alghariduse sai Saksi vallakoolis, sealkandis on ta ka kasvanud.

Aastatel 1919–1925 õppis Lätt Rakvere õpetajate seminaris ja temast sai pedagoog. Õpetajana töötas ta Aa ja Sonda algkoolis, viimases koolijuhinagi. Elu jooksul viis tee Läti ka Saksi kooli õpetama.

Praegu Tapal elav Linda Metsjärv meenutas, et oli Lui Läti noorim õpilane. “Mäletan, et joonistasin üht pilti, maalisin ülihoolikalt lehti puu peale. Ja see pilt pandi seinalehte, sest õpetaja hindas mu pingutust. Pärast seda ma pole kunsti muidugi eriti hiilunud,” rääkis Metsjärv.

Pedagoogitöö kõrval tegeles Lui Lätt maalimisega. Tema tütar Imbi Tomberg on aastaid isa kohta materjale kogunud, kuid see on osutunud üsna keeruliseks. Sõja ajal on palju kaotsi läinud ning isa viimastel eluaastatel nad enam kokku ei puutunud.

Küll on teada, et 1927. aastal sai Lui Lätt Eesti Kunstnike Rühma liikmeks. Ja kui 1934. aastal avati Tallinna kunstihoone, olid seal ka Läti maalid väljas.

Aasta varem oli kunstnik abiellunud Hildaga, kes samuti õpetajaametit pidas. Imbi Tomberg rääkis Saksi raamatukogus Lui Läti meenutusõhtul, et tol ajal ei olnud visiitabelud kuigi populaarsed, ometi elasid tema vanemad üksteisest kaugel: isa Sondas ja ema Saksis.

Kaks aastat peale Lui ja Hilda abiellumist sündis Imbi. Tema ema ja isa unistasid rajada kunsti- ja käsitöökallakuga erakooli mõne linna lähiste, kaalumisel oli ka Rakvere ümbrus. Aga siis tuli sõda.

1944. aasta veebruaris mobiliseeriti Lui Lätt Saksa sõjaväkke. Tema pere ei teadnud mehe asukohast midagi. Alles hiljuti, kui Mart Laar andis välja raamatu “Sinimäed 1944”, leidis Imbi Tomberg seal kasutatud karikatuuride kaudu isa kohta infot. Lõppkokkuvõttes sai ta enda kätte isa kunagised vihikud, ning alles nüüd, aastakümneid hiljem, sai ka selgeks, kus isa piirikaitse 6. rügemendiga käis.

“Sõja ajast tean isast vähe, meie läksime Harjumaa-le vanaema juurde, isa jäi Saksi kooli õpetajaks,” rääkis Tomberg, kelle emagi varakult, 1947. aastal, suri.

Läti kunagine õpilane Linda Metsjärv mäletab, kuidas keerulisel sõjaajal oli õpetaja kaunis närviline. “Mäletan, et ta riidles ühe tüdrukuga, kes oli

vihikust lille välja lõiganud,” rääkis Metsjärv. Veel on tal meeles, et õpetajal oli kogu aeg mantel seljas, sest oli valmis põgenema.

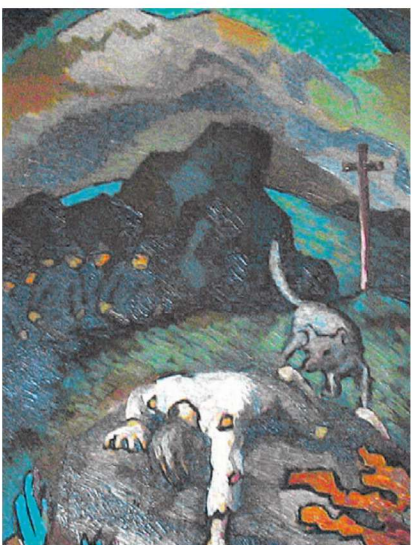
1946. aastal läkski Lätt metsa. Siis oli omastega juba keeruline ühendust võtta, pealegi kartis mees pereliikmete pärast. Imbi Tomberg nägi oma isa viimati üheksaastasena, kuigi oli 15, kui isa suri. Metsaski ei jätnud kunstnik maalimist. Värvidega varustasid teda vennad. “Nii palju kui mina mäletan, oli isal ikka pintsel või pliats kaasas,” rääkis Imbi Tomberg.

Kui enne sõda isa oma tööd signeeris, siis tagaotsitavana mitte, mistõttu on paljud maalid kadunud. Tombergi sõnutsi müüs ka tema onu isa maale enda omade pähe. Ühel päeval toodi Lui Läti emale mapp kunstniku töödega – mees oli selle ühte tallu jätnud.

“Tema maalid peegeldasid tolleagset elu,” sõnas kunstniku tütar Imbi Tomberg. Ka huumorimeel polnud Lätil kadunud, näiteks ühel teosel oli ta kujutanud naisi saunas pesemas ja üht meest sauna nurga tagant neid piilumas. Kohalikega suheldes on Imbi Tomberg teada saanud, et külarahvas ta isa hoidis. Näiteks käisid külamehed Lui Läti jäljed üle, kui mees oli korraks koju põiganud. 1950. aastal aga leiti Lui Läti surnukeha Porkuni järve tagant.

Külarahvas rääkis, et kunstnik ei pidanud enam survele vastu ning lasi end maha. “Ta oli sündinud kunstnik, kahju, kui inimene 48aastaselt sureb, tal jäi palju tegemata,” lausus Imbi Tomberg.

Ka talle ja ta õele on kunstianne kaasa antud. Ainult et Imbi jättis joonistamise ja luuletamise katki juba noorena, kui ta ühel päeval pika ülekuulamise pidi läbi tegema. “Mu joonistustes tuhmiti, terve päev uuriti isa kohta, küsiti mõttetuid asju. Olin pärast nii masendunud, justkui rüvetatud. Läksin koju ja põletasin kogu oma loominguga ära,” jutustas Imbi Tomberg. Tema õde on aga kunstnik Tiiu Übi. Imbi Tombergi leitud teosed on vaid murdosa Lui Läti loomingust. Näiteks mäletab ta lapsepõlvest üsna selgelt üht maali, kuid praegu ei tea ta sellest midagi. Kogutud materjali on naine aga kirja pannud ja nii on valmis saanud Lui Läti elulugu. Mitte aga raamatuna, vaid käsikirjana. sest raamatu väljaandmine on kulukas.

Orjakivi muistendi ainetel, maalitud vanematekodus peale sõda.

Anemoonid ja sirelid korvis on maalitud lõuen-dile tõenäoliselt kohe peale sõda. 3 X ERAKOGU